

‘Η όπερα διαδραστικά στα δημοτικά σχολεία’

Δημιουργήστε το δικό σας έργο

Ένας μύθος, μια ιστορία, ένα ιστορικό γεγονός αποτελούν ικανή αφορμή για τη δημιουργία ενός μουσικοθεατρικού έργου. Η συνεργασία του μουσικού, του θεατρολόγου, του εικαστικού και του δασκάλου (ή του φιλόλογου στα γυμνάσια) μπορεί να δώσει ένα θαυμάσιο αποτέλεσμα. Η συνεργασία των Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων της Εθνικής Λυρικής Σκηνής με διάφορα σχολεία έδειξε ότι τα παιδιά όχι μόνον μπορούν να συμμετάσχουν σε μια τέτοια δημιουργική διαδικασία, αλλά έχουν τη δυνατότητα να καθορίσουν και την πορεία ενός τέτοιου προγράμματος. Στην συνέχεια γίνεται αναφορά σε δύο από αυτές συνεργασίες προκειμένου να βοηθηθεί η κατανόηση και η εφαρμογή αντιστοίχων προγραμμάτων.

α) Η παιδική όπερα «Το παιδί της θάλασσας -L' enfant de la mer».

Στην αρχή της σχολικής χρονιάς 2009/10 ο διευθυντής ενός σχολείου ζήτησε μια παιδική όπερα με σκοπό να την παρουσιάσουν τα παιδιά της Β' Δημοτικού στο τέλος της σχολικού έτους. Αντιπροτείνουμε να γραφεί το έργο μαζί με τα παιδιά. Σε συνεργασία με την δασκάλα της τάξης αλλά και με τις άλλες δασκάλες της Β' Δημοτικού, διαλέξαμε το παραμύθι του Μισέλ Γκριμώ *Το παιδί της θάλασσας*. Αφού το μελετήσαμε, υποδείχθηκαν στις δασκάλες δώδεκα σημεία της ιστορίας, στα οποία θα μπορούσαν να μπουν τραγουδία. Κάθε τμήμα, από τα τέσσερα της τάξης, ανέλαβε να γράψει από τρία ποιήματα. Κάθε δεύτερη εβδομάδα παρακολουθούσαμε την πρόοδο στο σχολείο και αφού γράφαμε τα ποιήματα που είχαν φτιάξει τα παιδιά στον πίνακα, μελετούσαμε την προσωδία, το ρυθμό του στίχου, βρήκαμε μαζί τις κορυφώσεις και στο τέλος αυτοσχεδίαζα τρεις έως τέσσερις μουσικές εκδοχές για κάθε στροφή. Τα παιδιά διάλεγαν την εκδοχή που τους άρεσε περισσότερο. Με βάση όσα καταγράφαμε, φτιαχνόταν κάθε φορά ένα σπαρτίτο –παρτιτούρα για τραγούδι με συνοδεία πιάνου-, το οποίο ηχογραφήσαμε και στέλναμε να το μελετήσουν. Παράλληλα, οι δασκάλες με τα παιδιά ετοίμαζαν το λιμπρέτο. Αποτέλεσμα όλης αυτής της συνεργασίας ήταν η παράσταση της παιδικής όπερας *L' enfant de la mer* που παρουσιάστηκε στο σχολείο τον Ιούνιο του 2010.

β) Η παιδική όπερα «Ένας χάρτης θησαυρός» ενός δασκάλου μουσικής

Την επόμενη χρονιά η πρωτοβουλία ενός δασκάλου μουσικής να συνθέσει ένα ολόκληρο έργο για τα παιδιά του σχολείου σε μια υποβαθμισμένη περιοχή της Αθήνας, στάθηκε αφορμή για μια διαφορετικού είδους συνεργασία. Εδώ, ο δάσκαλος της μουσικής έγραψε ένα ολόκληρο μουσικοθεατρικό έργο ειδικά για τους μαθητές του. Ο δάσκαλος ζήτησε από τον Τομέα Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων της ΕΛΣ βοήθεια στην επιλογή των παιδιών, στην ενορχήστρωση και στην εκτέλεση του έργου. Αποφασίσαμε να προχωρήσουμε στην επιλογή των παιδιών με μια επίσημη διαδικασία ακρόασης. Πήγαμε στο σχολείο και αφού ακούσαμε πολλά παιδιά, καταλήξαμε.

Ο δάσκαλος δεν παρενέβη καθόλου στην ακρόαση, στο τέλος, όμως, είδαμε ότι η δική του επιλογή ταυτιζόταν με τη δική μας. Παρότι δεν είχε κάνει ειδικές σπουδές ενορχήστρωσης, με τις λίγες οδηγίες που του δόθηκαν, έφτιαξε ένα αξιοζήλευτο έργο. Η μικρή ορχήστρα που θα συνόδευε τα παιδιά, αποτελούνταν από πιάνο, που έπαιζε ο συνθέτης, βιολί, βιόλα και τρομπέτα, που έπαιζαν μουσικοί από την ορχήστρα της Εθνικής Λυρικής Σκηνής. Η παράσταση που δόθηκε στο τέλος της σχολικής χρονιάς ήταν εξαιρετική και γέμισε χαρά, τόσο τα παιδιά, όσο και τους γονείς τους.

Πιστεύουμε ότι τα παραπάνω παραδείγματα είναι ικανά να ενθαρρύνουν τους καλλιτέχνες και δασκάλους των σχολείων ώστε να συνθέσουν το δικό τους έργο, εμπιστευόμενοι τις δυνάμεις τους, το αισθητικό τους κριτήριο και το γούστο των παιδιών.

Ένα παράδειγμα Ο μύθος του Ορφέα

Κανένας μύθος της αρχαίας Ελλάδας δεν εκφράζει με μεγαλύτερη ενάργεια την υπερβατική δύναμη της απολλώνιας μουσικής, από αυτόν του Ορφέα. Δεν είναι τυχαίο το γεγονός, ότι η πρώτη όπερα που γράφτηκε πριν από τετρακόσια περίπου χρόνια ήταν βασισμένη στον μύθο του Ορφέα. Ο Ορφέας προσωποποιεί το όνειρο κάθε μουσικού, την επιθυμία να συγκινήσει τόσο τον άνθρωπο όσο και τα ζώα, να κάνει θαύματα μόνο με την δύναμη του ήχου. Ιδού λοιπόν πώς θα μπορούσε κανείς να προσαρμόσει τον μύθο αυτό για παιδιά.

ι) Ο μύθος

«Τον παλιό εκείνον τον καιρό, τη χώρα αυτή που περιλαμβάνει μεγάλο μέρος της βόρειας Ελλάδας και της νότιας Βουλγαρίας κατοικούσαν οι Θράκες, λαός ειρηνικός που ζούσε από την γεωργία, την μεταλλουργική και το κυνήγι. Στα εύφορα λιβάδια της Θράκης συναντούσε κανείς τα πιο όμορφα άλογα της εποχής, σβέλτα και δυνατά. Εκεί έζησε ο Ορφέας, ένας από τους σπουδαιότερους μουσικούς που γνώρισε ποτέ η ανθρωπότητα. Λένε ότι μπτέρα του ήταν η Καλλιόπη, μούσα της επικής ποίησης, και ότι από αυτήν έμαθε πολλά όμορφα τραγούδια, τα οποία συνόδευε με την αγαπημένη του λύρα, όργανο απλό, μα με γλυκύτατο ήχο. Η ομορφιά της μουσικής του Ορφέα ήταν τόσο, που ο ίδιος ο Απόλλωνας του χάρισε τη δική του λύρα. Κανείς δεν μπορούσε να αντισταθεί στο τραγούδι του Ορφέα, ούτε οι άνθρωποι, ούτε τα ζώα. Όταν έπαιζε τη λύρα και τραγουδούσε με την υπέροχη φωνή του, τίγρεις, λιοντάρια, πουλιά, αρκούδες, κουνέλια, βατράχια, λαγοί, αγριογούρουνα, ελάφια, πυγολαμπίδες, φίδια ή και χελώνες -αυτές με λίγο φόβο για το καβούκι τους- στέκονταν εκστατικά μπροστά του. Λένε, μάλιστα, ότι και τα φυτά συγκινούνταν, αλλά ποιος μπορεί να μας το επιβεβαιώσει; Η δύναμη του τραγουδιού του, μπορούσε να μετακινήσει ακόμη και βράχους. Με όπλο τη λύρα του, συμμετείχε στην Αργοναυτική εκστρατεία, ενθαρρύνοντας τους ήρωες να κωπηλατούν, δαμάζοντας τους ανέμους και βοηθώντας τον Ιάσωνα να κοιμίσει τον δράκο για να κλέψει το χρυσόμαλλο δέρας.

Μια μέρα, εκεί που κάθονταν κάτω από την αγαπημένη του συκιά -όταν τελείωνε κάθε του τραγούδι έτρωγε κι από ένα σύκο-, είδε την ομορφιά της νύμφης Ευρυδίκης και θάμαξε. Την αγάπησε τόσο που την παντρεύτηκε. Η ευτυχία τους, όμως, δεν κράτησε πολύ. Ένα δηλητηριώδες φίδι -που πιθανώς ήταν κουφό και δεν μπορούσε να ακούει το τραγούδι του Ορφέα-, δάγκωσε την Ευρυδίκη κι αυτή πέθανε πριν καλά καλά δει για τελευταία φορά τον αγαπημένο της σύζυγο. Ο Ορφέας, απελπισμένος από τον χαμό της γυναίκας του, παρέσυρε ολόκληρη τη φύση στον θρήνο του. Ζώα, δέντρα και πέτρες έκλαιγαν τόσο με τα πένθιμα τραγούδια του, που οι θεοί ανησούχησαν για την ισορροπία του σύμπαντος. Τότε, ο Δίας έστειλε τον φτεροσάνδαλο Ερμή και του είπε «πάρε τη λύρα σου και κατέβα στον Άδη, μάγεψε με τη μουσική σου τα τέρατα της εισόδου του Κάτω Κόσμου και μπες στο βασιλείο του Πλούτωνα. Προ-

σπάθησε να τον πείσεις να σου δώσει την Ευρυδίκη, ώστε να την οδηγήσεις πίσω στον κόσμο των θνητών».

Με την καθοδήγηση του Ερμή, ο Ορφέας κατέβηκε στον κάτω κόσμο. Μάγεψε τον άγριο τρικέφαλο Κέρβερο και όλα τα απαίσια τέρατα που τον φρουρούσαν. Έτσι, έφτασε τελικά στον βασιλιά του Άδη. Το τραγούδι του Ορφέα συγκίνησε την γυναίκα του Πλούτωνα, την Περσεφόνη, όσο και τον ίδιο τον Πλούτωνα, που αποφάσισε να του δώσει πίσω στον Ορφέα την αγαπημένη του Ευρυδίκη, με τον όρο να μην γυρίσει να την κοιτάξει μέχρι να βγει από το βασίλειό του. Ο Ορφέας συμφώνησε και πήρε το μακρύ δρόμο για τον κόσμο του φωτός, ενώ η Ευρυδίκη σκεπασμένη με ένα πέπλο ακολουθούσε σιωπηλά. Τί ήταν όμως αυτό, που τον έκανε να γυρίσει να την κοιτάξει πριν φτάσει στον πάνω κόσμο; Οι αμφιβολίες; Η επιθυμία του να την ξαναδεί; Η αγωνία του; Τι σημασία έχει; Η Ευρυδίκη επέστρεψε οριστικά στον Κάτω Κόσμο. Η μουσική, η μόνη ελπίδα του ανθρώπου να νικήσει τον θάνατο, δεν τα κατάφερε. Ποιος ξέρει όμως; μπορεί την επόμενη φορά που θα ξαναγεννηθεί ένας Ορφέας, να καταφέρει να ξεπεράσει τη μοίρα των θνητών και να επιστρέψει η αγάπη στον κόσμο των θνητών. Ας συνεχίσουμε, λοιπόν, να καλλιεργούμε τη μουσική. Ας προσπαθούμε να την κάνουμε όλο και πιο όμορφη. Μπορεί η ζωή μας να γίνει αθάνατη σαν τη ζωή των θεών».

Αφού, λοιπόν, αποφασίσαμε ότι θα φτιάξουμε μια μουσικοθεατρική παράσταση με βάση τον μύθο του Ορφέα ας αρχίσουμε τη δουλειά:

ii) Χωρίζουμε το μύθο σε σκηνές

Κάθε σκηνή αρχίζει ή τελειώνει με ένα τραγούδι. Φροντίζουμε τα τραγούδια να έχουν ποικιλία στο ρυθμό και στην θεματική.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Τον παλιό εκείνον τον καιρό, τη χώρα αυτή που περιλαμβάνει μεγάλο μέρος της βόρειας Ελλάδας και της νότιας Βουλγαρίας κατοικούσαν οι Θράκες, λαός ειρηνικός που ζούσε από την γεωργία, την μεταλλουργική και το κυνήγι. Στα εύφορα λιβάδια της Θράκης συναντούσε κανείς τα πιο όμορφα άλογα της εποχής, σβέλτα και δυνατά¹.

2. Εκεί έζησε και ο Ορφέας, ένας από τους σπουδαιότερους μουσικούς που γνώρισε ποτέ η ανθρωπότητα. Λένε, ότι μητέρα του ήταν η Καλλιόπη, μούσα της επικής ποίησης, και ότι από αυτήν έμαθε πολλά όμορφα τραγούδια, που τα συνόδευε με την αγαπημένη του λύρα, όργανο απλό μα με γλυκύτατο ήχο. Η ομορφιά της μουσικής του Ορφέα ήταν τόσο που ο ίδιος ο Απόλλωνας του χάρισε τη δική του λύρα².

3. Κανείς δεν μπορούσε να αντισταθεί στο τραγούδι του Ορφέα, ούτε οι άνθρωποι ούτε τα ζώα. Όταν έπαιζε τη λύρα και τραγουδούσε με την υπέροχη φωνή του, τίγρεις, λιοντάρια, πουλιά, αρκούδες, κουνέλια, βατράχια, λαγοί, αγριογούρουνα, ελάφια, πυγολαμπίδες, φίδια ή και χελώνες -αυτές με λίγο φόβο για το καβούκι τους- στέκονταν εκστατικά μπροστά του. Λένε, μάλιστα, ότι και τα φυτά συγκινούνταν, αλλά ποιος μπορεί να μας το επιβεβαιώσει; Η δύναμη του τραγουδιού του μπορούσε να μετακινήσει ακόμη και βράχους³.

4. Με όπλο τη λύρα του, ο Ορφέας συμμετείχε στην Αργοναυτική εκστρατεία ενθαρρύνοντας τους ήρωες να κωπηλατούν, δαμάζοντας τους ανέμους και βοηθώντας τον Ιάσονα να κοιμίσει τον δράκο για να κλέψει το χρυσόμαλλο δέρας⁴.

5. Μια μέρα, εκεί που κάθονταν κάτω από την αγαπημένη του συκιά -όταν τελείωνε κάθε του τραγούδι έτρωγε κι από ένα σύκο-, είδε την ομορφιά της νύμφης Ευρυδίκης και θάμαξε. Την αγάπησε τόσο που την παντρεύτηκε⁵.

1 Η Εισαγωγή μπορεί να είναι μόνο ενόργανη μουσική, χωρίς τραγούδι, ή ένα τραγούδι το οποίο θα μιλάει για την ομορφιά της χώρας που θα περιγράψουμε. Η περιγραφή, δηλαδή, της χώρας από το παραμύθι, μπορεί να γίνει τραγούδι.

2 Παρουσιάζεται ο Ορφέας με τη λύρα του, ο οποίος τραγουδά έναν όμορφο σκοπό. Θέμα του τραγουδιού θα μπορούσαν να είναι τα τραγούδια που του έμαθε η μητέρα του αλλά και πώς ο Απόλλωνας του χάρισε τη Λύρα που κρατά.

3 Η εμφάνιση των ζώων θα μπορούσε να αποτελέσει αφορμή για ένα χορευτικό πανηγύρι, γεμάτο κέφι και δροσιά.

4 Εδώ θα μπορούσαν να γραφτούν περισσότερα από ένα τραγούδια, τα οποία θα περιγράφουν τα κατορθώματα των Αργοναυτών και του Ιάσονα καθώς και τη δύναμη της μουσικής..

5 Τραγούδι της συνάντησης και του γάμου. Νυφιάτικος χορός.

6. Η ευτυχία τους όμως, δεν κράτησε πολύ. Ένα δηλητηριώδες φίδι -που πιθανώς ήταν κουφό και δεν μπορούσε να ακούει το τραγούδι του Ορφέα-, δάγκωσε την Ευρυδίκη κι αυτή πέθανε πριν καλά καλά δει για τελευταία φορά τον αγαπημένο της σύζυγο⁶.

7. Ο Ορφέας, απελπισμένος από τον χαμό της γυναίκας του, παρέσυρε ολόκληρη τη φύση στον θρήνο του. Ζώα, δέντρα και πέτρες έκλαιγαν τόσο με τα πένθιμα τραγούδια του, που οι θεοί ανησύχησαν για την ισορροπία του σύμπαντος⁷.

8. Τότε, ο Δίας έστειλε τον φτεροσάνδαλο Ερμή και του είπε «πάρε τη λύρα σου και κατέβα στον Άδη, μάγεψε με τη μουσική σου τα τέρατα της εισόδου του Κάτω Κόσμου και μπες στο Βασίλειο του Πλούτωνα. Προσπάθησε να τον πείσεις να σου δώσει την Ευρυδίκη, ώστε να την οδηγήσεις πίσω στον κόσμο των θνητών»⁸.

9. Με την καθοδήγηση του Ερμή, ο Ορφέας κατέβηκε στον κάτω κόσμο. Μάγεψε τον άγριο τρικέφαλο Κέρβερο και όλα τα απαίσια τέρατα που τον φρουρούσαν. Έτσι, έφτασε τελικά στον βασιλιά του Άδη. Το τραγούδι του Ορφέα συγκίνησε την γυναίκα του Πλούτωνα, την Περσεφόνη, όσο και τον ίδιο τον Πλούτωνα, που αποφάσισε να του δώσει πίσω στον Ορφέα την αγαπημένη του Ευρυδίκη, με τον όρο να μην γυρίσει να την κοιτάξει μέχρι να βγει από το βασίλειό του⁹.

10. Ο Ορφέας πήρε το μακρύ δρόμο για τον κόσμο του φωτός, ενώ η Ευρυδίκη σκεπασμένη με ένα πέπλο ακολουθούσε σιωπηλά. Τί ήταν όμως αυτό που τον έκανε να γυρίσει να την κοιτάξει πριν φτάσει στον πάνω κόσμο; Οι αμφιβολίες; Η επιθυμία του να την ξαναδεί; Η αγωνία του; Τι σημασία έχει; Η Ευρυδίκη επέστρεψε οριστικά στον Κάτω Κόσμο. Η μουσική, η μόνη ελπίδα του ανθρώπου να νικήσει τον θάνατο, δεν τα κατάφερε. Ποιος ξέρει όμως; μπορεί την επόμενη φορά που θα ξαναγεννηθεί ένας Ορφέας να καταφέρει να ξεπεράσει τη μοίρα των θνητών και να επιστρέψει η αγάπη στον κόσμο των θνητών¹⁰.

11. Ας συνεχίσουμε λοιπόν να καλλιεργούμε τη μουσική. Ας προσπαθούμε να την κάνουμε όλο και πιο όμορφη. Μπορεί η ζωή μας να γίνει αθάνατη σαν τη ζωή των θεών»¹¹.

6 Τραγούδι της απειλής και του ολέθρου.

7 Το τραγούδι της απελπισίας και της επίκλησης των θεών.

8 Η εμφάνιση του Ερμή. Τραγούδι της ελπίδας.

9 Ο Ορφέας στον Άδη. Το τραγούδι της συγκίνησης. Η Περσεφόνη πρέπει οπωσδήποτε να συγκινηθεί, προκειμένου να επηρεάσει τον σύζυγό της Πλούτωνα.

10 Οι αμφιβολίες, η αγωνία και τελικά η απελπισία πρέπει να είναι τα κύρια συναισθήματα αυτού του τραγουδιού, τα οποία πρέπει να εκφραστούν με τη μεγαλύτερη δυνατή ένταση, αφού στο σημείο αυτό βρίσκεται η κορύφωση του έργου.

11 Σε αυτό το σημείο έρχεται η κάθαρση και η ελπίδα για το μέλλον. Ευχή για αθανασία και για θέωση.

iii) Γράφουμε τους στίχους

Έχουμε, πια, αποφασίσει το ύφος των τραγουδιών. Οι επόμενες εργασίες μας είναι δύο. Αφενός γράφουμε την πρόζα ανάμεσα στις σκηνές με τη μουσική και αφετέρου γράφουμε τους στίχους των τραγουδιών. Ως προς τους στίχους η σύγχρονη ελληνική ποίηση μπορεί να μας προμηθεύσει πλήθος ρυθμών: δεκαπεντασύλλαβος, τετράστιχα με ζευγαρωτή ομοιοκαταληξία κ.λπ. Παραθέτουμε ορισμένα παραδείγματα ποιητικών μέτρων σε σχέση με τις τονισμένες και άτονες συλλαβές.

Ιαμβικό μέτρο: Άτονη-τονισμένη

υ_, υ_, υ_, υ // υ_, υ_, υ_

Π.χ. Την είδα την ξανθούλα // την είδα ψες αργά

Ρυθμικά θα μπορούσε να ακούγεται ως εξής: τατά τατά τατάτα // τατά τατά τατά

Τροχαϊκό μέτρο: Τονισμένη-άτονη

_υ, _υ, _υ, _υ // _υ, _υ, _υ, _

Π.χ. Σε γνωρίζω από την κόψη // του σπαθιού την τρομερή

Ρυθμικά θα μπορούσε να ακούγεται ως εξής: τάτα τάτα τάτα τάτα // τάτα τάτα τάτα τα

Αναπαιστικό μέτρο: Άτονη-άτονη-τονισμένη

υυ_, υυ_, υυ_, υ // υυ_, υυ_, υυ_

Π.χ. Στων Ψαρών την ολόμαυρη ράχη // περπατούσε η δόξα μονάχη

τατατά τατατά τατατάτα // τατατά τατατά τατατά

Δακτυλικό μέτρο: Τονισμένη- άτονη- άτονη

_υυ, _υυ, _υυ, _υ

Π.χ. Αχ και να γύριζαν, να 'ρχονταν πίσω

Τάτατα τάτατα τάτατα τάτα

Φυσικά, οι δάσκαλοι και οι φιλόλογοι καθηγητές είναι εξοικειωμένοι με τους διάφορους τύπους των μέτρων και μπορούν να φτιάξουν όμορφους στίχους, όχι μόνον σε αυτά τα ποιητικά μέτρα, αλλά και σε πολλά άλλα. Θα ήταν χρήσιμο, με την καθοδήγησή τους να μπουν και οι μαθητές στη διαδικασία αυτή.

Η καλύτερη φόρμα τραγουδιού και η πιο εύκολη, είναι μια σειρά από τετράστιχα -στροφές/κουπλέ-, τα οποία εναλλάσσονται από μία μόνιμη επωδό/ρεφρέν. Το ρε-

φρέν επαναλαμβάνεται αρκετές φορές, γι αυτό πρέπει να εκφράζει πιο γενικές έννοιες από το κουπλέ. Ας δούμε το παράδειγμα. Στη σκηνή που ο Ορφείας ζητάει από τον Πλούτωνα την Ευρυδίκη, θα προσπαθήσουμε να γράψουμε ένα τραγούδι. Πρώτα θα σχεδιάσουμε τί θέλουμε να πούμε.

Ο Ορφείας πρέπει πρώτα να εξηγήσει πόσο σημαντική είναι γι αυτόν η Ευρυδίκη και στη συνέχεια να κάνει μίαν επίκληση.

1° κουπλέ: Πώς ζούσε πριν την Ευρυδίκη

Ρεφρέν

2° κουπλέ: Πώς την γνώρισε

Ρεφρέν

3° κουπλέ: Πώς την έχασε

Ρεφρέν

Στη συνέχεια θα φτιάξουμε τους στίχους του τραγουδιού.

1° κουπλέ: Μέσα στου ήχου την ψυχή

Ζούσα μονάχα τη μουσική

Ρεφρέν Δώσ' μου το γέλιο και τη χαρά

Του έρωτα την αγκαλιά

Δώσ' μου το γέλιο, δώσ' μου τη χαρά

Του έρωτα την αγκαλιά

2° κουπλέ Σκίρτησ' η κόρη σκίρτησ' η καρδιά

Βρήκα του κόσμου την κρυφή χαρά

Ρεφρέν Δώσ' μου το γέλιο και τη χαρά

κ.λπ.

3° κουπλέ Χάθηκ' η αγάπη χάθηκε το φως

Φώλιασε μέσα μου ο καϋμός

Ρεφρέν

Δώσ' μου το γέλιο και τη χαρά

κ.λπ.

iv) Η σύνθεση της μουσικής

Με δεδομένους τους παραπάνω στίχους, τους οποίους θα μπορούσαν να έχουν γράψει τα παιδιά ή ένας συνάδελφος, θα πρέπει ο μουσικός του σχολείου να συνθέσει τη μουσική. Μια από τις τεχνικές σύνθεσης που θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί, είναι αυτή του κινέζικου τετράστιχου. Σε αυτό έχουμε τέσσερις στίχους: Ο πρώτος στίχος θέτει το θέμα, ο δεύτερος το επεκτείνει, ο τρίτος στίχος φέρνει κάτι εντελώς καινούριο και ο τέταρτος ενώνει τους δύο πρώτους στίχους με τον τρίτο.

Ένα παράδειγμα: *Η λιμνούλα με τους λωτούς του ναού της φιλανθρωπίας*

1. Στάθηκε δίπλα στη λιμνούλα και κοίταζε τις αντανάκλασεις των λωτών στα θεϊκά νερά της.
2. Ένα ευγενικό αεράκι πέρασε πάνω από τον φράχτη χωρίς να προξενήσει τον παραμικρό κυματισμό.
3. Όταν η νύχτα βαθαίνει κι αναχωρεί κι ο τελευταίος ονειροπόλος.
4. Η λιμνούλα στιγματίζεται από πυγολαμπίδες πιο πολλές κι από τ' αστέρια των ουρανών¹².

Στη συνέχεια θα δούμε με ποιόν τρόπο εφαρμόζεται η τεχνική αυτή για τη μελοποίηση των στίχων του Ορφέα, φτιάχνοντας ένα παράδειγμα για το κουπλέ και ένα για το ρεφρέν, με βάση τη ρυθμική αγωγή που επιβάλλει το ποίημα του Ορφέα, όπως το διαμορφώσαμε παραπάνω. Θα χρησιμοποιήσουμε απλές ρυθμικές αξίες και ευκολοτραγούδια διαστήματα. Τα τέσσερα μέτρα και τα τέσσερα του ρεφρέν αντιστοιχούν στους τέσσερις στίχους του κινέζικου ποιήματος

Κουπλέ

12 Στίχοι του κινέζου ποιητή Κινγκ Χε Σαότζι από το βιβλίο 100 Ancient Chinese poems, Sinolingua, Πεκίνο 1999 (απόδοση από τα αγγλικά).

Ρεφραίν

As δούμε τώρα πώς θα μπορούσε να είναι αυτό το τραγούδι, διπλασιάζοντας το ρεφρέν ώστε να τονιστεί η επίκληση και παραλλάσσοντάς το, ώστε να αποκτήσει μεγαλύτερο ενδιαφέρον:

Μέ - σα στου ή - χου την ψυ - χή ζού - σα μο - νά - χα τη μου - σι - κή.
 5 Δώ - σ'μου το γέ - λιο και τη χα - ρά του έ - ρω - τα την α - γκα - λιά
 9 δώ - σ'μου το γέ - λιο δώ - σ'μου τη χα - ρά του έ - ρω - τα την α - γκα - λιά.
 13 Σκίρ - τη - σση κό - ρη σκίρ - τη - σ'η καρ - διά βρή - κα του κό - σμου την κρυ - φή χα - ρά. -
 17 Δώ - σ'μου το γέ - λιο και τη χα - ρά του έ - ρω - τα την α - γκα - λιά
 21 δώ - σ'μου το γέ - λιο δώ - σ'μου τη χα - ρά του έ - ρω - τα την α - γκα - λιά.
 25 Χά - θη - κ'η α - γά - πι χά - θη - κε το φως φώ - λια - σε μέ - σα μου ο καυ - μός.
 29 Δώ - σ'μου το γέ - λιο και τη χα - ρά του έ - ρω - τα την α - γκα - λιά
 33 δώ - σ'μου το γέ - λιο δώ - σ'μου τη χα - ρά του έ - ρω - τα την α - γκα - λιά.

Ως προς την αρμονία, ως προτιμηθούν οι βασικές συγχορδίες. Οι I, IV και V είναι αρκετές ώστε να οριστεί η αρμονική συνοδεία. Στο παραπάνω παράδειγμα οι συγχορδίες μπορούν να κινούνται με μισά. Λόγου χάριν, τα πρώτα δύο μέτρα θα μπορούσαν να διαμορφωθούν ως εξής: /I-IV/V-I.

Στη συνέχεια παρατίθενται το πρώτο κουπλέ και το ρεφρέν με συγχορδίες, καταγεγραμμένες σύμφωνα προς το διεθνές σύστημα:

Mέ - σα στου ή - χου την ψυ - χή ζού - σα μο - νά - χα τη μου - σι - κή.

5 Δώ - σ'μου το γέ - λιο και τη χα - ρά του έ - ρω - τα την α - γκα - λιά

9 δώ - σ'μου το γέ - λιο δώ - σ'μου τη χα - ρά του έ - ρω - τα την α - γκα - λιά.

Ως προς τον ρυθμό, αρκεί ένα κοντίνουο, το οποίο θα περιέχει ένα μισό και δύο τέταρτα για κάθε μέτρο, ώστε να συμπληρώνει τη ρυθμική αγωγή.

Προσοχή στις κορυφώσεις: η πιο ψηλή νότα πρέπει να εμφανίζεται μόνο μια φορά μέσα σε μια φράση και καλό είναι να βρίσκεται μετά τη μέση της φράσης.

Ακολουθήθηκε συμμετρική γραφή με τετράμετρα και ρυθμό σε 4/4. Καλό είναι να γίνεται αρχή με απλές μουσικές σκέψεις. Η τετράμετρα συμμετρική γραφή είναι πολύ βοηθητική. Αυτό, όμως, δεν σημαίνει ότι δεν μπορεί να σπάσει η συμμετρία ανάλογα με το αισθητικό κριτήριο κάθε μουσικού.

Αφού ολοκληρωθεί η σύνθεση όλων των τραγουδιών και καταγραφεί για φωνή και πιάνο, είναι χρήσιμο να ηχογραφηθεί η σύνθεση με τη φωνή μας και συνοδεία πιάνου ή με συνοδεία υπολογιστή, ώστε να δημιουργηθεί ένα cd για τα παιδιά που θα τραγουδήσουν.

Ακολουθεί η ενορχήστρωση, για την οποία απαιτείται η εφευρετικότητα και η φαντασία του δασκάλου. Σε κάθε σχολείο υπάρχουν παιδιά που παίζουν κάποιο όργανο. Ακόμα και αν δεν συμβαίνει αυτό, εύκολα μπορούν να κατασκευαστούν κρουστά όργανα και να αξιοποιηθούν διάφοροι ήχοι. Βασική προϋπόθεση είναι να χρησιμοποιηθεί το δυναμικό του σχολείου ως έχει και, αν δεν γίνεται διαφορετικά, ως κληθούν φίλοι επαγγελματίες μουσικοί να βοηθήσουν.

Οι τεχνικές του συστήματος Ορφ είναι πάντοτε ευπρόσδεκτες για να ενορχηστρώσουμε τα κομμάτια που γράψαμε. Απλό κοντίνουο, λίγες συγχορδίες μιας κιθάρας,

ένα τύμπανο, ένα τρίγωνο και τόσα άλλα, απλά όργανα, μπορούν να φτιάξουν μια πολύ όμορφη ατμόσφαιρα.

ν) Γράφουμε την πρόζα¹³

As πάρουμε ως παράδειγμα το σημείο, στο οποίο ο Ορφέας έχει πει το τραγούδι του στον Πλούτωνα και περιμένει την αντίδραση του βασιλιά του Άδης. Στη συνέχεια παρουσιάζονται τέσσερις εκδοχές: για το νηπιαγωγείο, για το δημοτικό, για το γυμνάσιο και για το λύκειο. Στο νηπιαγωγείο, αντί για τον κάτω κόσμο μεταφέρουμε τη σκηνή στο βασίλειο των ζώων.

Παράδειγμα πρόζας για το νηπιαγωγείο

Τυφλοπόντικας (Πλούτωνας): Καλό μου απδόνι, η ωραία πεταλουδίτσα σου, η Ευρυδίκη, που τόσο αγαπάς, θα ανέβει πάνω μαζί σου. Στον ανθισμένο κήπο, αρκεί....

Απδόνι (Ορφέας): Αρκεί;

Τυφλοπόντικας: Αρκεί να τραγουδήσεις το πιο ωραίο σου τραγούδι.

Απδόνι: Και η Ευρυδίκη;

Τυφλοπόντικας: Η Ευρυδίκη θα σε ακολουθήσει.

Απδόνι: Αυτό μόνο;

Τυφλοπόντικας: Ε! ναι, αυτό. Πρόσεξε όμως μην την κοιτάξεις.

Απδόνι: Να μην την κοιτάξω;

Τυφλοπόντικας: Ε, βέβαια. Εσύ θα κελαπδάς και θα της δείχνεις τον δρόμο.

Απδόνι: Και θα έρχεται πίσω μου;

Τυφλοπόντικας: Πετώντας, για να μην σε χάσει.

Απδόνι: Μα τότε σίγουρα θα τη σώσω. Εσύ όμως θα κρατήσεις τον λόγο σου Τυφλοπόντικα. Εντάξει;

13 Τα παραδείγματα πρόζας γράφτηκαν από τη συγγραφέα Μαριβίτα Γραμματικάκη.

Παράδειγμα πρόζας για το δημοτικό

Πλούτωνας: Το τραγούδι σου είναι μαγευτικό Ορφέα. Όλη η πλάση χαίρεται να σε ακούει.

Ορφέας: Η λύρα μου θα σωπάσει για πάντα Πλούτωνα, αν δεν αφήσεις την αγαπημένη μου γυναίκα να έρθει μαζί μου στον επάνω κόσμο.

Πλούτωνας: Αυτό που μου ζητάς είναι πολύ δύσκολο. Κανείς μέχρι τώρα δεν γύρισε από τον Άδη. Εκτός και αν...

Ορφέας: Πες μου Πλούτωνα. Θα κάνω ότι θες.

Πλούτωνας: Θα σου δώσω την Ευρυδίκη, αλλά με έναν όρο. Μέχρι να φτάσεις στον επάνω κόσμο δεν πρέπει να της ρίξεις ούτε μια ματιά. Κατάλαβες Ορφέα; Αλλιώς, θα καθεί και θα γυρίσει πίσω στα σκοτάδια του βασιλείου μου για πάντα.

Ορφέας: Θα το κάνω Πλούτωνα. Αν και η αγάπη μου είναι τόσο μεγάλη που θέλω να ξαναδώ το γλυκό της πρόσωπο, θα κάνω υπομονή μέχρι να βγούμε στον ήλιο. Στον καθαρό αέρα.

Πλούτωνας: Καλή τύχη Ορφέα.

Ορφέας: Σε ευχαριστώ θεέ Άδη. Μακάρι να φανώ δυνατός και να τα καταφέρω για το καλό και των δυο μας.

Παράδειγμα πρόζας για το γυμνάσιο

Πλούτωνας: Πολύ ωραίο το τραγούδι σου, Ορφέα. Μπορείς να μαγέψεις ακόμα και τον Κάτω Κόσμο.

Ορφέας: Μπορώ να τραγουδώ χωρίς να σταματώ. Μόνο έτσι θυμάμαι.... Θέλετε να σας τραγουδήσω κι άλλο;

Πλούτωνας: Μην κουράζεσαι.

Ορφέας: Για την Ευρυδίκη θα έκανα τα πάντα.

Πλούτωνας: Τα πάντα; Μεγάλη κουβέντα λες.

Ορφέας: Μεγάλη είναι η αγάπη μου.

Πλούτωνας: Το βλέπω. Ο Κάτω Κόσμος δεν σε τρόμαξε. Τίποτα δεν σε κρατάει μακριά της.

Ορφέας: Τίποτα. Πλούτωνα, άφησέ με να την πάρω μαζί μου.

Πλούτωνας: Η αγάπη σου, με νίκησε. Θα σε αφήσω να την πάρεις.

Ορφέας: Ω! Πλούτωνα, λες αλήθεια; Να σε πιστέψω;

Πλούτωνας: Αν πιστέψεις τον εαυτό σου, θα κερδίσεις την Ευρυδίκη.

Ορφέας: Τι εννοείς;

Πλούτωνας: Πρέπει να δείξεις δύναμη και πειθαρχία. Θα τραγουδάς συνέχεια, η Ευρυδίκη θα σε ακολουθήσει στον Επάνω Κόσμο, αλλά μέχρι να βγείτε δεν πρέπει να γυρίσεις να την κοιτάξεις.

Ορφέας: Μα...

Πλούτωνας: Αυτός είναι ο όρος μου. Μη προστά στα «πάντα» που θα έκανες για εκείνη, αυτό δεν είναι τίποτα. Συμφωνείς;

Ορφέας: Θα γίνει όπως θέλεις. Αρκεί να σεβαστείς την υπόσχεσή σου.

Πλούτωνας: Κράτησε την ανησυχία σου μόνο για σένα. Εγώ τον λόγο μου τον κρατώ.

Ορφέας: Θα τιμώ το όνομά σου, σαν γυρίσω με την Ευρυδίκη στον πάνω κόσμο.

Παράδειγμα πρόζας για το λύκειο

Πλούτωνας: Δίκαια αποκαλούν γλυκόλαλη την λύρα σου Ορφέα. Λένε ότι ημερώνεις άγρια ζώα. Πουλιά χάνουν την λαλιά τους και πέτρες λιώνουν, όταν απαλά αγγίζεις τις χορδές της.

Ορφέας: Το μόνο που θέλω, Πλούτωνα, είναι να αγγίξω την καρδιά σου. Να ανοίξω την ψυχή σου για να δεις. Να ακούσεις και να καταλάβεις τον πόνο της ψυχής μου. Δεν ζω χωρίς την Ευρυδίκη. Μου πήρες την ζωή μου. Την ανάσα, την ψυχή μου. Άδικα φυλάκισες τα νιάτα και την ομορφιά της, τόσο νωρίς στον Κάτω Κόσμο. Δεν έχει θέση στο βασίλειό σου η αγαπημένη μου. Μην μας καταδικάζεις σε αυτή τη σκληρή μοίρα. Γιατί στον κάτω τούτο κόσμο έφερες δύο νεκρούς και όχι έναν.

Πλούτωνας: Τα λόγια σου με άγγιξαν Ορφέα, μα πιο πολύ με συγκίνησε η δύναμη της αγάπης σου. Νίκησες. Μπορείς να πάρεις την Ευρυδίκη στον Επάνω Κόσμο, αλλά....

Ορφέας: Πες μου πως δεν κοροϊδεύεις τον πόνο μου, Πλούτωνα. Πως δεν θα με γελάσεις. Πες μου πως δεν ονειρεύτηκα αυτό που τόσο ποθούσα να ακούσω.

Πλούτωνας: Η αγάπη πάντα νικάει Ορφέα. Η Ευρυδίκη είναι ελεύθερη να σε ακολουθήσει στον Επάνω Κόσμο.

Ορφέας: Ελεύθερη; Πως;

Πλούτωνας: Από σένα εξαρτάται. Μέχρι να φτάσετε επάνω, ούτε για μια στιγμή δεν πρέπει να στρέψεις το βλέμμα σου για να την δεις. Η αγάπη σου κατάφερε να την ελευθερώσει. Θα καταφέρει όμως να περάσει ακόμα μια δοκιμασία;

Ορφέας: Δοκιμασία; Τι μου λες; Κατάφερα να φτάσω σε αγύριστα βάθη. Χάθηκα στα σκοτάδια, πέρασα τον Κέρβερο, τον Τάνταλο, τον Σίσυφο....

Πλούτωνας: Τώρα πρέπει να νικήσεις τον εαυτό σου Ορφέα. Το πάθος και την λαχτάρα σου να την δεις.

Ορφέας: Αν είναι έτσι σε ευχαριστώ Πλούτωνα. Μόνο κοίτα τον λόγο σου να κρατήσεις.